

УДК 338.43:504

© 2025

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ

О.В. Паленичак¹, Р.А. Наконечний²

¹кандидат економічних наук

²кандидат філософських наук

Інститут сільського господарства Карпатського регіону

Національної академії аграрних наук України

с. Оброшине Львівського р-ну Львівської обл., 81115, Україна

e-mail: ¹lxan@ukr.net, ²ranakonechny@gmail.com

ORCID: ¹0000-0001-6880-0029, ²0000-0001-6460-3263

Надійшла 18.07.2024

Мета. Обґрунтувати теоретико-прикладні аспекти формування системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору на інноваційних засадах. **Методи.** Теоретико-методологічною основою дослідження є комплексний підхід, який враховує взаємоузгоджений розвиток економічних, екологічних і соціальних процесів. Для його здійснення використовували загальнонаукові й спеціальні економічні методи: діалектичний — для узагальнення законодавчих та нормативних актів, наукових праць учених щодо проблематики оптимізації системи управління аграрного сектору на інноваційних засадах; статистичний — для визначення динаміки показників частки інтегрованих технологій на захист і відновлення ґрунтів, підземних, поверхневих вод у структурі капітальних вкладень; графічний — для наочної візуалізації даних та ілюстрації досліджуваних явищ; аналізу й синтезу — для обґрунтування інституційних засад розвитку екологоорієнтованого аграрного сектору, а також абстрактно-логічний підхід — для теоретичного узагальнення та формулювання висновків. Інформаційно-правову базу дослідження становили законодавчі акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України. **Результати.** Визначено й узагальнено сучасні напрями модернізації сільського господарства,

розкрито функції інституцій, відповідальних за екологічну політику на різних рівнях управління; обґрунтовано концептуальну схему формування й розвитку екологічної політики в аграрному секторі; виявлено стримуючі фактори екологоорієнтованого розвитку сільськогосподарського виробництва. На підставі досліджень означено теоретичні й прикладні аспекти формування системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору в контексті євроінтеграційних процесів, що передбачають інноваційність виробничої діяльності. Висновки. Науково обґрунтовано критично важливу роль регіональних інституцій для забезпечення ефективного управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору. Інституції Карпатського регіону України, відповідальні за екологічну політику, здатні формувати більш адаптоване, оперативне й ефективне управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору, сприяючи збереженню природних ресурсів і поліпшенню якості життя населення.

Ключові слова: екологічна політика, законодавство, екологізація, навколишнє природне середовище, інституції, сільське господарство, земельні ресурси.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202503-09>

Загострення екологічної ситуації в Україні, зумовлене високоінтенсивним аграрним виробництвом і військовою агресією російської федерації, набуває проблеми національного масштабу й потребує реалізації державної політики, спрямованої на подолання кризових явищ на основі апроксимації вітчизняного законодавства до вимог міжнародного права. На загальнодержавному рівні розроблено і впроваджено комплекс правових документів для подолання екологічної кризи. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає загальні принципи та вимоги щодо збереження природних ресурсів і зменшення негативного впливу на довкілля [1]. Закон України «Про відходи» регулює управління відходами та встановлює вимоги щодо їх збору, переробки й утилізації з метою зменшення негативного впливу на довкілля [2]. Відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» передбачено порядок оцінювання впливу проєктів виробничої діяльності на навколишнє природне середовище [3].

Правові підстави та вимоги до процесу наближення законодавства України до законодавчих актів Європейського Союзу в секторі охорони природного середовища визначено як базовими міжнародно-правовими нормами двосторонньої співпраці України і ЄС [4], так і нормами національного законодавства. У рамках програми «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства ЄС» (EaP GREEN) обґрунтовано допомогу шести країнам, зокрема й Україні, у прискоренні переходу до «зеленої» економіки [5]. Ця програма на урядовому рівні та на рівні приватного сектору спрямована на включення екологічно збалансованого споживання й виробництва до національних планів розвитку і сприяє екологізації економіки на всіх рівнях.

Дослідженням проблемних аспектів функціонування і розвитку екологоорієнтованого аграрного виробництва займалися зарубіжні та вітчизняні вчені: Є. Мішенін [6], О. Шкуратов [7], О. Коробець [8], В. Кравців, П. Жук [9], Є. Маркова, Т. Шестакова [10], Б. Чатер [11],

Р. Кашманіан [12], Д. Леклер [13], Р. Орсато [14]. Проте відсутність комплексного підходу до інституційних засад екологізації аграрної сфери в умовах інтенсифікації сільськогосподарського виробництва актуалізує теоретико-прикладні питання формування системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору на інноваційних засадах.

Мета досліджень — розкрити теоретико-прикладні аспекти формування системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору на інноваційних засадах як важливої передумови забезпечення сталого економічного зростання, ефективного використання ресурсів і збереження екологічного балансу.

Матеріали та методи досліджень. У процесі дослідження застосовували діалектичний, статистичний, графічний методи, а також аналіз і синтез, абстрактно-логічний підхід. Інформаційно-правову базу дослідження становили закони України.

Результати досліджень. У світовій і вітчизняній практиці господарювання інтеграція екологічної складової в стратегію розвитку секторів економіки розглядається як принципово важлива умова забезпечення конкурентоспроможності держави, досягнення високої якості життя населення, збереження й відновлення природно-ресурсного потенціалу. Однак нині за рівнем розвитку екологічної політики Україна перебуває на етапі інституціоналізації, що передбачає формування законодавчої бази, державних і громадських інституцій, а також упровадження стандартів, які дають змогу ефективно реалізовувати екологічну політику на національному та регіональному рівнях. Переорієнтація на екологічно збалансовані практики у вітчизняному сільському господарстві потребує врахування екологічних світоглядних концепцій та інтеграції європейських підходів до сталого розвитку.

Для належного державного управління земельними ресурсами передбачається здійснення комплексу заходів:

- визначення на законодавчому рівні сутності землі, форм і характеру власності, форм користування і прав на землю, обмежень і зобов'язань, які мають реєструватися;
- комерційне використання системи управління земельними ресурсами відповідно до довгострокової фінансової моделі, системи нормативно-правового регулювання та адміністративного управління, а також орієнтації системи управління земельними ресурсами на задоволення попиту споживачів;
- забезпечення прозорості діяльності системи управління земельними ресурсами, надійного, вільного, з низькими витратами доступу до земельної інформації всіх суб'єктів ринку;
- проведення постійного моніторингу, оцінювання та здійснення контролю за ефективністю, цілісністю і прозорістю системи управління земельними ресурсами з урахуванням показників, що відображають, зокрема, витрати коштів і часу на виконання кожної операції із землею, а також ступінь задоволення потреб [15].

В Україні діють загальнодержавні та регіональні інституції, що відповідають за регулювання екологічної політики на різних рівнях управління та взаємодіють з органами влади, громадськими організаціями, міжнародними партнерами. Їх функції спрямовані на досягнення загальних цілей стосовно охорони навколишнього природного середовища і сталого розвитку (табл. 1).

Природні, соціальні, виробничі умови господарювання на регіональному рівні є взаємозалежними складовими соціально-економічної системи, що визначають її конкурентоспроможний розвиток. У науковій літературі обґрунтовується положення про те, що «регіональний рівень еколого-економічної конкурентоспроможності можна

1. Загальнодержавні й регіональні інституції, відповідальні за екологічну політику України

Інституції	Функції
<i>Держава</i>	
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (МЗДПР)	Формування та реалізація державної політики у сфері захисту довкілля і природних ресурсів. Координація роботи інших органів влади, а також контроль за дотриманням законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища
Державна служба з питань екології та забезпечення сталого використання природних ресурсів (Держекоінспекція)	Контроль і нагляд за дотриманням екологічного законодавства, а також за розслідуванням порушень екологічних норм. Перевірка підприємств та організацій на відповідність екологічним вимогам
Міністерство енергетики та захисту довкілля України	Захист екології, зокрема регулювання викидів і забруднень, пов'язаних з енергетичними процесами
Міністерство аграрної політики та продовольства України	Формування екологічної політики, зокрема щодо використання ґрунтів, водних ресурсів, хімічних речовин тощо
Державне агентство земельних ресурсів України (Держземагентство)	Реалізація державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання, відтворення, охорони та моніторингу земель, ведення державного земельного кадастру, провадження топографо-геодезичної та картографічної діяльності
Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство)	Управління водними ресурсами країни, зокрема контроль за якістю води, здійснення водоохоронних заходів
<i>Регіони</i>	
Обласні агентства земельних і водних ресурсів	Реалізація державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища на регіональному рівні
Місцеві органи самоврядування (районні, міські ради та виконавчі органи)	Вирішення завдань з охорони навколишнього природного середовища у межах своєї компетенції, включно з ухваленням місцевих рішень та нормативно-правових актів щодо екологічної політики, планування розвитку міст і сіл з урахуванням екологічних аспектів тощо
Регіональні екологічні центри та організації громадянського суспільства	Моніторинг стану довкілля, популяризація екологічних знань, участь у природоохоронних заходах, вплив на ухвалення рішень у сфері екології на місцевому рівні
Національні парки, заповідники, природні заповідники та інші природно-заповідні території	Розроблення заходів щодо охорони та відновлення природного середовища на відповідних територіях

вважати основоположним, який, з одного боку, характеризується стратегічними заходами, гнучкою тактикою, а з іншого — є адаптивним, оскільки враховує

потреби всіх учасників суспільного відтворення» [16]. Варто зазначити, що у країнах ЄС реалізація екологічної політики значною мірою зумовлена

Концептуальна схема реалізації екологічної політики в аграрному секторі на загальнодержавному й регіональному рівнях

централізацією або децентралізацією політичної влади на основі розподілу обов'язків щодо її формування та імплементації. Узагальнення досвіду країн — членів ЄС у сфері реалізації екологічної політики на регіональному рівні засвідчило, що на увагу заслуговують насамперед такі механізми розвитку екологічної політики, як інформаційний (забезпечення доступу до екологічної інформації громадськості), організаційний (об'єднання фондів, науково-дослідницьких програм, угод, проектів транскордонного співробітництва зі збереження і поліпшення біологічного та ландшафтного розмаїття), адміністративний (довгострокова концепція регіонального планування).

Упровадження сучасних інформаційних технологій, підвищення інформатизації процесів управління дають змогу сформувати основу для зростання результативності управлінської діяльності в довгостроковій перспективі, зміцнити конкурентні позиції регіонів, забезпечити необхідний рівень інформаційної безпеки. Пріоритетною передумовою ефективного управління є використання

інструментів регіонального інформаційного менеджменту (PIM), який забезпечує процес інформатизації відповідно до поставлених завдань [17–19].

Своєчасність забезпечення доступу до первинної екологічної інформації з питань землекористування та обґрунтування науково-дослідницьких програм, угод і проектів транскордонного співробітництва, розроблення довгострокової концепції планування економічного, соціального розвитку областей доцільно розглядати в контексті функціонування регіональних філій. Концептуальну схему реалізації екологічної політики в аграрному секторі на різних рівнях управління подано на рисунку.

Слід зазначити, що регіональний інформаційний менеджмент забезпечує можливість максимально ефективно використовувати конкурентні переваги еколого-економічного розвитку регіону. Екологічність виробничих процесів може стати саме тією конкурентною перевагою, що якісно виділить окремий регіон [20]. Створення такого компонента конкурентоспроможності має

містити стратегічні кроки, інституційні процеси й реалізовуватися за рахунок тісної співпраці бізнесу з місцевою владою.

Інноваційні напрями модернізації сільського господарства, які відіграють важливу роль у підвищенні його ефективності, забезпеченні продовольчої безпеки населення та зменшенні негативного впливу на довкілля, перелічені в табл. 2.

У контексті екологізації національної економіки необхідно взяти до уваги, що законодавством у галузі сільського господарства України передбачено екологічні стандарти, які сприяють забезпеченню екологічно безпечного виробництва, зменшенню негативного впливу на довкілля. Перехід України на міжнародні та європейські стандарти в екологічній сфері потребує залучення значних обсягів капітальних вкладень у модернізацію галузей економіки на інноваційних засадах та пов'язаний із нарощуванням економічного потенціалу провідних країн світу. Національний агропромисловий сектор

потребує близько 50 млрд дол. США до 2030 р. на забезпечення належного стану землі, розвиток сфери технологій, спрямованих на покращення сільського господарства завдяки впровадженню інноваційних рішень та стимулюванню досліджень і розробок у цій сфері [21].

З урахуванням сучасних природоохоронних тенденцій актуалізується проблема комплексної конкурентної екологічної стратегії розвитку агропромислового комплексу, яка враховує регіональні особливості, відповідні механізми фінансування і контролю. Складовою стратегії економічного і соціального розвитку держави є державна регіональна політика України, спрямована на активізацію ресурсного потенціалу сільських територій. У Карпатському регіоні України наявність екологічно чистих земель для реалізації традиційно важливих напрямів спеціалізації, територіальна локалізація, а також достатньо широкий сегмент сільськогосподарських товаровиробників і потенційних споживачів продукції

2. Інноваційні напрями модернізації сільського господарства

Аграрні технології	Стимулювання досліджень і розробок
Прецизійне землеробство. Використання датчиків, дронів та супутників для точного контролю та управління врожайми, поливом і внесенням добрив	Фінансування. Надання грантів, субсидій, податкових пільг для компаній та інституцій, що займаються дослідженнями у сфері агротехнологій
Біотехнології. Генетична модифікація рослин як передумова підвищення врожайності та стійкості до шкідників і хвороб	Інфраструктура. Створення спеціалізованих наукових парків, лабораторій і дослідницьких центрів
Автоматизація та роботизація. Застосування роботів, автоматизованих систем збирання врожаю та інших механізмів, що зменшують потребу в ручній праці	Освіта й навчання. Програми підготовки фахівців у галузі агротехнологій, а також організація конференцій, семінарів і тренінгів
Інформаційні системи і технології. Платформи та пристрої для збирання й аналізу даних про стан полів, погоду, ринки та інші фактори	Співпраця між секторами. Підтримка партнерства між науковими установами, бізнесом та державними органами для розвитку інноваційних рішень
Гідропоніка й аеропоніка. Технології вирощування рослин без ґрунту, що дають можливість збільшити продуктивність і зменшити обсяги використання води	Законодавча підтримка. Упровадження законів та нормативних актів, що сприяють розвитку й упровадженню нових технологій у сільському господарстві

з географічним зазначенням відіграють важливу роль у розробленні й впровадженні конкурентної екологічної стратегії [22]. Залучення громадськості та фахівців до планування і реалізації відповідних регіональних програм сприятиме підвищенню їх ефективності та реалістичності.

Обґрунтована державна екологічна політика є необхідною передумовою реалізації прикладних аспектів формування системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору на інноваційних засадах. У світовій практиці впровадження інтегрованих технологій, спрямованих на захист і відновлення ґрунтів, підземних і поверхневих вод, здійснюється на основі комплексного та міждисциплінарного підходу, який забезпечує умови для розв'язання актуальних екологічних проблем та сприяє підвищенню ефективності виробництва. Згідно зі статистичними даними, на загальнодержавному рівні частка інтегрованих технологій у структурі капітальних інвестицій, направлених на захист і відновлення ґрунтів, підземних і поверхневих

вод, в Україні протягом 2021–2023 рр. перевищувала 85,5%. Водночас за аналогічний період у Карпатському регіоні кількість відповідних технологій була значно нижчою (табл. 3).

Адаптація вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників до міжнародних стандартів з метою покращення рівня управління виробництвом і підвищення якості продукції дасть змогу інтегрувати аграрне виробництво у світову економічну систему. Модель «зеленої» інклюзивної економіки Європейського Союзу [23], що ґрунтується на нормативно-правових документах, у світовій практиці вважається найбільш повною, прогресивною та досконалою. Важливою складовою реалізації екологічної ініціативи в ЄС є розроблення Спільної аграрної політики (САП) [24].

Отже, формування системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору є складним та багатогранним процесом, що потребує врахування виробничо-економічних і соціальних складових. Його теоретичні аспекти передбачають дотримання таких умов:

3. Частка інтегрованих технологій у структурі капітальних вкладень на захист і відновлення ґрунтів, підземних, поверхневих вод в Україні й Карпатському регіоні*

Територія	Капітальні інвестиції		
	Усього, тис. грн	Інтегровані технології	
		тис. грн	%
<i>2021 р.</i>			
Україна	2716845,3	2394558,1	88,1
Карпатський регіон	307028,4	47883,1	15,6
<i>2022 р.</i>			
Україна	992562,9	848461,3	85,5
Карпатський регіон	120961,1	3130,3	2,6
<i>2023 р.</i>			
Україна	1385950,4	1313825,1	94,8
Карпатський регіон	72344,8	30837,8	42,6

*За даними Державної служби статистики України.

- урахування впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище та розроблення стратегій, спрямованих на збереження природних ресурсів;

- удосконалення технологій, методів виробництва та управління для забезпечення екологічної стійкості;

- обґрунтування різноманітних інтересів і точок зору стейкхолдерів (фермерів, споживачів, представників громадських організацій та органів влади).

На практиці вдосконалення управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору ґрунтується на комплексному підході до виконання інноваційно-освітніх завдань, як-от:

- упровадження в сільському господарстві екологічно чистих технологій (використання відновлюваних джерел енергії, ефективне використання водних ресурсів, органічне виробництво тощо);

- моніторинг довкілля для визначення впливу господарської діяльності і запобігання негативним наслідкам;

- застосування стимулюючих механізмів (фінансові пільги, субсидії);

- інформування сільськогосподарських товаровиробників про сучасні екологічні стандарти, технології, економічні методи стимулювання, що сприяють збереженню і відновленню природних ресурсів.

Висновки

Загальна мета системи управління екологоорієнтованим розвитком аграрного сектору полягає в досягненні балансу між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та збереженням навколишнього природного середовища. У цій сфері надзвичайно важлива роль належить регіональним інституціям: філіям Держземагентства і Держводагентства, обласним департаментам екології та природних ресурсів, місцевим органам самоуправління, регіональним екологічним центрам і громадським організаціям. Такі інституції здатні відігравати вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства завдяки розробленню та впровадженню

адаптаційних політик і програм, які враховують специфічні умови й потреби конкретного регіону, сприяють ефективному використанню ресурсів і зменшенню негативного впливу на довкілля, інвестуванню у розвиток інфраструктури, яка сприяє підвищенню ефективності аграрного сектору та зниженню витрат, здійсненню контролю та моніторингу за дотриманням екологічних стандартів із забезпеченням відповідального використання природних ресурсів, залученням місцевих громад до ухвалення рішень і реалізації проєктів задля підвищення рівня соціальної відповідальності, підтримки сталого розвитку.

Palenychak O.¹, Nakonechnyi R.²

Institute of Agriculture of the Carpathian Region of NAAS, vil. Obroshyne, Lviv district, Lviv oblast, 81115, Ukraine; e-mail: ¹lxan@ukr.net, ²ranakonechnyi@gmail.com; ORCID: ¹0000-0001-6880-0029, ²0000-0001-6460-3263

Theoretical and applied aspects of the formation of the system of management of environmentally oriented development of the agricultural sector on innovative principles

Goal. To substantiate theoretical and applied aspects of the formation of a system of management of environmentally oriented development of the agricultural sector on innovative principles. **Methods.** The theoretical and methodological basis of the study was an integrated approach that took into account the mutually agreed development of economic, environmental, and social processes. For its implementation, general scientific and special economic methods were used: dialectical — to

generalize legislative and regulatory acts, scientific works of scientists on the problems of optimizing the management system of the agricultural sector on innovative principles; statistical — to determine the dynamics of indicators of the share of integrated technologies for the protection and restoration of soils, groundwater, surface water in the structure of capital investments; graphic — for visual visualization of data and illustration of the studied phenomena; analysis and synthesis — to substantiate the institutional foundations for the development of an ecologically oriented agricultural sector, as well as an abstract and logical approach — for theoretical generalization and formulation of conclusions. The information and legal basis of the study were legislative acts of Ukraine, and official materials of the State Statistics Service of Ukraine. **Results.** The current directions of modernization of agriculture were identified and summarized; the functions of institutions responsible for environmental policy at different levels of management were revealed; the conceptual scheme of formation and development of environmental policy in the agricultural sector

was substantiated; the restraining factors of environmentally-oriented development of agricultural production were identified. Based on the research, the theoretical and applied aspects of the formation of the management system of the ecologically oriented development of the agrarian sector in the context of European integration processes that provided for the innovativeness of production activities were indicated. **Conclusions.** The critical role of regional institutions in ensuring the effective management of ecologically oriented development of the agricultural sector was scientifically substantiated. The institutions of the Carpathian region of Ukraine, responsible for environmental policy, can form a more adapted, efficient, and effective management of environmentally oriented development of the agricultural sector, contributing to the preservation of natural resources and improving the quality of life of the population.

Key words: *environmental policy, legislation, greening, environment, institutions, agriculture, land resources.*

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovvisnyk202503-09>

Бібліографія

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

2. Про управління відходами: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

3. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

4. Які екологічні питання відображені в Угоді про асоціацію? URL: <https://ed-era.com/projects/eu-agreement/b8/p1>

5. Програма «Озеленення економіки східного сусідства Європейського Союзу» (EaP GREEN). URL: <https://www.green-economies-eap.org/>

6. Mishenin Ye., Yarova I., Koblianska I. Ecologically harmonized agricultural management for global food security. *Ecological Intensification of Natural Resources for Sustainable Agriculture*. 2021. P. 29–76. doi: 10.1007/978-981-33-4203-3

7. Шкуратов О.І., Слободенюк О.А., Ступень О.І. Інституціональні засади організаційно-економічного забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі. *Збалансоване природокористування*. 2017. 1. С. 117–123.

8. Коробець О.М. Маркетингові інструменти оцінки готовності споживачів купувати продукцію екологічно орієнтованих підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. 6(2). С. 210–214.

9. Кравців В.С., Жук П.В. Розвиток сільських територій у парадигмі Європейського розвитку. *Економіка України*. 2018. 5. С. 61–72.

10. Маркова Є., Шестакова Т. Особливості розвитку аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Журнал європейської економіки*. 2017. 4(63). С. 414–425.

11. Čater B., Čater T., Prašnikar J., Ivašković I. Environmental strategy and its implementation:

What's in it for companies and does it pay off in a posttransition context? *J. of East European Management Studies*. 2018. 23(1). P. 55–88. URL: <https://www.jstor.org/stable/26559028>

12. Kashmanian R., Wells R., Keenan C. Corporate Environmental Sustainability Strategy: Key Elements. *The J. of Corporate Citizenship*. 2011. 44. P. 107–130. URL: <http://www.jstor.org/stable/jcorpciti.44.107>

13. Leclère D. Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy. *Nature*. 2020. 585. P. 551–556.

14. Orsato R.J. Competitive environmental strategies: when does it pay to be green? *California management review*. 2006. 48(2). P. 127–143.

15. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-%D0%BF#Text>

16. Прямухіна Н.В. Ecological and economic competitiveness: the modern paradigm. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. 12(2). С. 17–21.

17. Коваленко Ю.О. Управлінські інструменти та технології розвитку регіонального інформаційного менеджменту. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2018. 17. С. 89–96. URL: <http://surl.li/tztjw>

18. Shmygol N., Galtsova O., Shaposhnykov K., Bazarbayeva S. Environmental management policy: an assessment of ecological and energy indicators and effective regional management (on the example of Ukraine). *Polityka Energetyczna-Energy Policy J*. 2021. P. 43–60.

19. Фінагіна О.В., Коваленко Ю.О. Інноваційно-інформаційні зміни в системі знань регіонального менеджменту: актуальні питання розвитку та співпраці з бізнесом. Київ: Інтерсервіс, 2018. С. 44–56.

20. Шпильова В.О., Білик В.В. Конкурентні переваги еколого-економічного розвитку регіону. *Ефективна економіка*. 2019. 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7535> doi: 10.32702/2307-2105-2019.11.15

21. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacional-pouy-eko-a179>

22. Паленичак О., Гадзало А., Наконечний Р. Конкурентно-екологічна стратегія сільськогосподарських підприємств Карпатського регіону України. *Baltic J. of Economic Studies*. 2024. 10(2). P. 211–218. doi: 10.30525/2256-0742/2024-10-2-211-218

23. Зелена угода. URL: <https://eu4ukraine.eu/greengeal-ua>

24. Спільна аграрна політика. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_en